

ПАФТИ С ФИЛИГРАННА УКРАСА

Техниките на филигран и грануляция, известни от древността по нашите земи, работени от траките, са продължени от славяните и прабългарите в новосъздадената държава (Милчев 1963: 36; Мавродинов 1959:7). От XIV до XVII в. филигран се работи в Чирповци и Браца, а през втората половина на XIX в. и след Освобождението – в Панатюрище, Видин, Самоков, Пловдив и другаде. През Възраждането терминът „филигран“ не е бил известен. Пафтите с този вид украса са били наричани „чифт иши“ поради двойно пресуканата сребърна жичка (Шулекова 1993:89), „мине телишия“ (емайлов филигран), „арнаутски кафезлия чифтиш“ (ажурен филигран), „сърмена работа“ (от названието „сърма“ – сребро с чистота около 1000 проба) (Благоева 1971: 95). Филигранът е наричан от врачанските златари „чифтик“ (Георгиева 1959: 41)

Поради конусовидните розети на лицевата им страна филиграните са наричани още „бурми“, „бурмалия пафти“ (Велева 1955: 40). По същата причина (заради розетите) те се наричат и „кубели чопрази“ (Благоева 1971: 95).

Красотата и разнообразието на филигранните работи зависи от чистотата на материала, изтеглянето му в нишки и изграждането на различни плетеници от тях чрез припояване. В научни работки подробно са описани основните фигури и изработването им от филигранна тел, както и техните названия (Благоева 1971: 95; Благоева 1972: 281-286). Извън популярните такива в езика на майсторите съществуват и други, като напр. „рошав“ или „рунтав“ филигран (Иванов 1967: 123). Комбинирането на изработените елементи и монтирането им върху същите по форма и големина гладки повърхности на пафти, създават прекрасни образци, обогатени с гранули, тривъглиничета, ромбчета, камъни. Пафти с филигранна украса, независимо от мястото, където са произведени, се съхраняват почти във всички музейни фондове.

Тук показаните неголям брой образци са свидетелство на май-

сторството на златарите да създадат чрез подреждането на известни мотиви от филигранна жичка и спомагателни елементи, впечатляващи с ажурни структури.

В сложните сребърни плетеници на равния филигран се открояват по-едри и дребни цветчета, клонки със стилизирани листенца, които имат основен изграждащ елемент – волутата. Над тях създават обем монтираните изпъкнали цветни розети – единични или няколко една в друга, ветрилообразни орнаменти, пера. Гранули (сребърни перли) са ползвани в оформлението на цветята и розетите, плоски ромбчета и тривъглиничета – на местата за свързване на елементите.

Обр. 9 са отливани пафти, които по форма наподобяват тройна индийска палмета. В центъра е монтирано ефектно седмелистно позлатено филигранено цвете. Обр. 1 е от малкото образци без подложка. Ефирно изработените три розети (върху двете части и пафтите) са оградени от гладка тел в неправилна форма и под тях се кръстосват две гладки сребърни ленти. Богата и интересна е украсата с корони в центъра, разположени между клонки, завързани с панделка, заобиколени с по седем гранулирани розетки. При обр. 17 централната розетка е оформена върху звезда с девет гладки лъча. С позлатен филигран са украсени обр. 6, 8, а припояването при обр. 17 е извършено с малки златни пластинки. Филигранът при обр. 20 покрива гладката издута повърхност на розетата, както и върху пафтите.

Разпространени са пафти (най-често с правоъгълна форма) с имитация на филигран, която е изпълнена по различен начин, тук показана чрез образците 23-26. Главната украса на обр. 23, изработен от висока проба сребро, са розетите, общо 31 на брой, симетрично разпределени върху цялата повърхност – два размера, монтирани върху „мрежа“. Следващите (обр. 24) са ажурно отливани и със сходна украса – с едра розета в центъра, заобиколена от по-малки с правоъгълни камък върху пафтите.

1. РИМ Русе, позлатен филигран с гранули, 9,5 x 3 см.

2. РЕМ Пловдив, сребърен филигран с позлата, цветни камъни, нецув. Произход, битувалка в Пловдиве, XIX в.

3. РИМ Добрич, сребърен позлатен филигран, гранули, цв. стъкла, 18,7 см., с. Малък извор

4. Частно притежание, сребърен филигран, 17,6 x 5 см.

5. РЕМ Пловдиве, апликациран сребърен филигран с позлата, грануляция. Пловдиве, края на XIX в.

6. РИМ Добрич, сребърен позлатен филигран, 14/5,5 см., с. Градец, Компленско